

*Гасюк Н. В.,
доцент кафедри перекладу та філології
ЗВО «Університет Короля Данила»*

*Пуш О. М.,
асистент кафедри перекладу та філології
ЗВО «Університет Короля Данила»*

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ЛЕКСЕМИ «ARCHITECTURE»

Анотація. У статті показано співвідношення семантичних компонентів лексеми «architecture», проаналізовано структурно-семантичну організацію цього концепту та його відображення в мовній картині світу. Авторами проведено дефініційний аналіз лексеми «architecture» на основі англійських тлумачних словників; показано лексико-семантичне поле досліджуваної лексеми; проаналізовано ядро-периферійну організацію лексеми «architecture» та проведено корпусний аналіз цієї лексеми на основі British National Corpus (BNC). За частотою використання у словниках було визначено семантичну структуру досліджуваної лексеми, котра складається з таких компонентів: art, designing, flora, form, city design, profession, style, management, business, computing. У процесі дослідження було з'ясовано, що лексема «architecture» в англійській мові представлена 10 семантичними компонентами, два з яких представляють ядро лексико-семантичного поля та є найбільш вживаними. Такі складники досліджуваної лексеми, як style та design, ми зарахували до центру ЛСП. Навколо цих двох складників розгортається лексико-семантичне поле лексеми «architecture». Ядро характеризується високою частотою вживання. Варто зазначити, що компонент computing став високочастотним завдяки розвитку комп'ютерних наук та ІТ сфери. Решта компонентів становлять ближню та дальню периферію. Компоненти як ближньої, так і дальньої периферії деталізують та конкретизують основне значення лексико-семантичного поля. Вони мають безпосередній зв'язок з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому цілісність мовної системи. Актуальність розгляду цієї теми зумовлена тим, що лексема «architecture» є однією з найбільш вживаних у процесі викладання професійних предметів для студентів архітектурного, будівельного, дизайнерського спрямування, а також підготовки ІТ спеціалістів. Це дослідження буде використано викладачами кафедри перекладу та філології під час підготовки до занять, присвячених походженню поняття «architecture» та його змістового наповнення, отже, наша розвідка має прикладне значення. У дослідженні було використано BNC для отримання даних щодо частоти вживання лексеми «architecture». Загальна кількість прикладів становить 2953 контекстуальних фрагменти. Для цілісної картини корпусного аналізу було надано приклади, що ілюструють найуживаніші компоненти досліджуваної лексеми в розрахунку на 100 речень.

Ключові слова: семантичні компоненти, лексема «architecture», дефініційний аналіз, ядро, периферія, лексико-семантичне поле, корпусний аналіз.

Постановка проблеми. Кореляція семантичних компонентів найрізноманітніших лексем у системах різних мов світу давно стала центром мовознавчих досліджень. Сучасна лінгвістика репрезентує різнопланові наукові розвідки семантично-інтегрованих частин окремих концептів, бо це дає більш точне відображення мовної картини світу. У нашому дослідженні ми проаналізуємо співвідношення семантичних компонентів лексеми «architecture», покажемо лексико-семантичне поле та проведемо корпусне порівняння досліджуваної лексеми, її ядро-периферійну організацію.

Актуальність розгляду цієї теми зумовлена тим, що лексема «architecture» є однією з найбільш вживаних у процесі викладання професійних предметів для студентів архітектурного, будівельного, дизайнерського спрямування, а також підготовки ІТ-спеціалістів. Це дослідження буде використано викладачами кафедри перекладу та філології під час підготовки до занять, присвячених походженню поняття «architecture» та його змістового наповнення, отже, наша розвідка має прикладне значення.

Метою статті є показ співвідношення семантичних компонентів лексеми «architecture», аналіз структурно-семантичної організації цього концепту та його відображення в мовній картині світу. З мети випливають завдання: а) проведення дефініційного аналізу лексеми «architecture» на основі англійських тлумачних словників; б) показ лексико-семантичного поля досліджуваної лексеми; в) аналіз ядро-периферійної організації лексеми «architecture»; г) проведення корпусного аналізу цієї лексеми на основі British National Corpus (BNC).

Методи дослідження: дефініційний аналіз (опис семантичних компонентів лексеми «architecture»), кількісний аналіз (для підрахунку домінуючих компонентів); лексико-семантичний аналіз (для побудови лексико-семантичного поля); корпусний аналіз.

Джерелом дослідження послуговували сучасні словники англійської мови (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Merriam-Webster's Advanced Learner's English Dictionary, Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary, Collins's COBUILD Advanced Learner's English Dictionary, Webster's New World College Dictionary) та Британський національний корпус (British National Corpus, BNC).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Показуючи співвідношення семантичних компонентів лексеми «architecture», аналізуючи структурно-семантичну організацію цього концепту та його відображення в мовній картині світу, варто брати до уваги погляди світових та вітчизняних мовознавців на

визначення лексичного значення слова, дефініційний, концептуальний та корпусний аналіз, а також поняття мовної картини світу. До питання лексичного значення слова та різних аспектів його трактування зверталися А.А. Уфимцева («Слово в лексико-семантичній системі мови», 1968), І.В. Арнольд («Семантика. Стилїстика. Інтертекстуальність», 1999), І.М. Кобозєва («Лінгвістична семантика», 2004) та ін. Поняття лексико-семантичного поля досліджували А.М. Кузнєцов («Структурно-семантичні параметри в лексиці», 1980), З.Н. Вердєва («Семантичне поле в сучасній англійській мові», 1986), О.О. Селіванова («Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія», 2006) і т.д. Мовна картина світу є в центрі досліджень сучасних мовознавців Ж.П. Соколовської («Картина світу». Системність. Моделювання і лексична семантика», 1999), В.В. Жайворонка («Проблеми концептуальної картини світу», 2002), В.Ю. Апресяна («Мовна картина світу і системна лексикографія», 2006), О.О. Селіванової («Мовна картина світу. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія», 2006). Ці наукові розробки стали науковим підґрунтям для нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проблема визначення лексичного значення слова та його смислового навантаження є однією із найскладніших у лінгвістиці. Безперечно, лексичне значення є результатом мислення людини та показником взаємозв'язку слова з певним явищем дійсності. Мова – це складне та багатогранне явище, яке можна порівняти з величезною картиною, котра складається з пазлів у вигляді слів. Кожен такий пазл варто сприймати як складову частину мови, що існує в системі, а не відокремлено, підпорядковується мовним законам та залежить від свого місця та функції в цьому цілісному організмі.

Цілком погоджуємося з думкою О.О. Тараненко: «Лексичне значення варіюється залежно від природи логіко-предметного змісту словесного знака, є формою узагальненого відображення дійсності, що конкретизується в окремих мовленнєвих актах, і комплексним поєднанням предметної віднесеності слова, понятійної співвіднесеності, що становлять власне семантичний аспект; його парадигматичних характеристик і синтагматичних властивостей, які репрезентують синтаксичний, прагматичний і стилістичний аспекти; емпіричного компонента й фонових характеристик слова» [8, с. 7–8].

Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах подає три значення слова «архітектура»: 1) мистецтво проєктування, спорудження та художнього оздоблення будов; 2) будівельне мистецтво; 3) характер, стиль будови [1, с. 65]. Дефініційний аналіз досліджуваної лексики засвідчив, що вищезгадані значення заявлені також в усіх п'яти словниках сучасної англійської мови, котрі було вибрано для порівняння, а саме: Cambridge Advanced Learner's Dictionary (D1), Webster's New World College Dictionary (D2), Merriam-Webster's Advanced Learner's English Dictionary (D3), Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary (D4), Collin's COBUILD Advanced Learner's English Dictionary (D5). Для чіткого візуального бачення відображення складових компонентів лексики «architecture» у тлумачних словниках складаємо таблицю:

У процесі порівняння дефініцій ми побачили, що слово «architecture» є багатозначним. За частотою використання в словниках визначаємо семантичну структуру досліджуваної лексики, виокремлюючи 10 компонентів (див. Таблиця 1): art, designing, flora, form, city design, profession, style, management, business, computing. Як бачимо, дефініційний аналіз є насправді інформативним методичним прийомом опису лексичної семантики. Нам близька думка І.В. Арнольда, який прирівнює значення слова до його словникового трактування. За словами мовознавця, аналіз словникових дефініцій базується на (цитуюмо мовою оригіналу) «установившійся в логіці операції определения понятий, в частности указания ближайшего рода или класса, к которому относится предмет, и указания видовых отличий, т.е. признаков, которые отличают определенный предмет от всех других предметов того же класса» [2, с. 52].

Дефініційний аналіз дав нам змогу структурувати семи в значеннях «architecture», визначаючи центральну та периферійну частини значення. Дані будуть використані нами для побудови лексико-семантичного поля досліджуваної лексики. За словами Ю.С. Маслова, семантичне поле та лексико-семантичне поле є термінологічними синонімами. У своїх роботах вчений зазначає, що «терміном «семантичне поле» визначають більшу чи меншу кількість слів, точніше – їхніх значень, пов'язаних з одним і тим же фрагментом дійсності. Слова, значення яких входять до поля, формують тематичну групу більш або менш широкого охоплення. З позиції їх внутрішніх смислових відносин, слова, котрі належать до однієї тематичної групи, мають розглядатися як своєрідна порівняно самостійна лексична мікросистема» [5, с. 96].

Таблиця 1

Дефініційний аналіз лексики «architecture»

№	Компонент лексичного значення	D1	D2	D3	D4	D5
1.	The art or science of building specifically: art .	+	+	+	+	+
2.	The art or practice of designing and building structures (especially habitable ones): designing .	+	+	+	+	-
3.	Formation or construction resulting from or as if from a conscious act (the architecture of the garden): flora .	+	-	+	-	-
4.	A unifying or coherent form or structure (a novel that lacks architecture): form .	+	-	+	-	-
5.	Architectural product or work (buildings that comprise the architecture of the square): city design .	+	-	+	+	+
6.	Profession of designing and constructing buildings, bridges: profession .	-	+	-	-	+
7.	A method or style of building (Gothic architecture): style .	+	-	+	+	+
8.	The structure of an organisation, which influences the relationship between its parts and employees: management .	-	+	-	-	-
9.	A particular type of building: business .	-	+	-	-	-
10.	The design and structure of a computer system, which controls what equipment can be connected to it and what software can operate on it: computing .	+	+	+	+	+

Погляди мовознавців на суть лексико-семантичного поля відрізняються, але не є кардинально протилежними. Одні вчені доводять, що семантична структура поля має такий вигляд: ядро ↔ центр ↔ периферія. До прикладу, А.А. Уфимцева вважає, що ядро поля представлене спільною семою (або гіперсемою), тобто «семантичним компонентом вищого ладу, що організовує навколо себе семантичне розгортання поля. Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром диференційне значення, натомість периферія поля включає одиниці, які найбільш віддалені від ядра» [9, с. 141]. Інші мовознавці ототожнюють поняття «ядро» та «центр», тому структура лексико-семантичного поля виглядає таким чином: ядро ↔ ближня периферія ↔ дальня периферія. За тлумаченням З.Д. Попової, ядро лексико-семантичного поля становлять високочастотні, функціонально-нейтральні одиниці, а до ближньої периферії належать «менш частотні, однозначні, конкретні за значенням лексеми, які, як правило, майже не залежать від контексту. Дальню периферію утворюють низькочастотні, багатозначні лексеми, що мають яскраву семантику, можуть належати до інших лексико-семантичних полів, мають зазвичай одну функціональну сему, яка семантично залежить від контексту» [6, с. 162]. Поділ на дальню та ближню периферії також пропонується А.В. Бондарком у його роботі з основ функціональної граматики [4, ст. 72].

У нашому дослідженні ми поєднали думки різних мовознавців на структуру лексико-семантичного поля та візуалізували співвідношення семантичних компонентів лексеми «architecture» у рисунку 2.

Як бачимо, дефініційний аналіз дав нам змогу показати кореляцію між доміантними та периферійними компонентами:

ядро – art, computing. Навколо цих двох складників розгортається лексико-семантичне поле лексеми «architecture». Ядро характеризується високою частотою вживання. Варто зазначити, що компонент computing став високочастотним завдяки розвитку комп'ютерних наук та ІТ-сфери;

центр – style, designing, city design. Зазначені компоненти ми вирішили зарахувати до центру, оскільки вони мають інтегральне, спільне з ядром і між собою значення;

ближня периферія – profession, flora. Дефініції цих компонентів заявлені у двох із п'яти тлумачних словників, вони характеризуються меншою частотністю вживання;

дальня периферія – business, management, education. Ці компоненти є найменш вживаними і, відповідно, тільки в одному

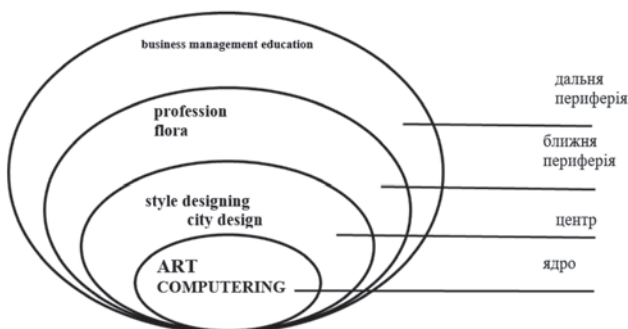

Рис. 2. Структура лексико-семантичного поля лексеми «architecture»

словнику, а саме Webster's New World College Dictionary, є інформація про семантичні особливості їх вживання.

Компоненти як ближньої, так і дальньої периферії деталізують та конкретизують основне значення лексико-семантичного поля. Вони мають безпосередній зв'язок з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому цілісність мовної системи.

Дослідження сучасної лінгвістики часто базуються на корпусному аналізі, який став особливо затребуваним впродовж останніх двох десятиліть. Серед безперечних плюсів цього методу є його об'єктивність та репрезентативність, що істотно підвищують ефективність діяльності дослідника завдяки автоматизованій паспортній системі відбору та обробки інформації. Нині найбільш популярним можна назвати Британський національний корпус (British National Corpus, BNC). Погоджуємося з думкою А.А. Барковича, котрий називає корпусну лінгвістику «одним із найбільш істотних надбань лінгвістики за останні п'ятдесят років – вже не скільки як підрозділу чи розділу мовознавства, стільки як широкої методологічної бази міждисциплінарного характеру» [3, с. 6].

У цьому дослідженні ми використовували BNC для отримання даних щодо частоти вживання лексеми «architecture». Загальна кількість прикладів становить 2953 контекстуальних фрагменти. Для цілісної картини корпусного аналізу надаємо приклади, що ілюструють найвживаніші компоненти досліджуваної лексеми в розрахунку на 100 речень. Маємо такий результат:

Architecture (art, design) – 49 (із 100 проаналізованих у BNC)

Well, being sick and tired of the place, tired of its beautiful **architecture** housing vanity and paranoia, she was glad to change its hothouse atmosphere (BNC).

Отож, занудьгувавши від цього місця, втомившись від його прекрасної архітектури, в якій оселилися марнославство і паранойя, вона була рада змінити його тепличну атмосферу.

This ensemble is a remarkable example of Gothic **architecture**: the buildings seem to be directed high into the air and of course are worth seeing (BNC).

Цей ансамбль є чудовим зразком готичної архітектури: будівлі, здається, спрямовані високо до небес, і, звичайно, їх варто подивитися.

Architecture (computing) – 37 (із 100 проаналізованих у BNC)

Distributed Relational Database **Architecture** neutralises different SQL dialects and enables each client to access data from other IBM databases (BNC).

Розподілена реляційна архітектура бази даних нейтралізує різні діалекти SQL і надає кожному клієнту доступ до інформації з інших баз даних IBM.

Distributed Relational Database **Architecture** also makes information access, data modification and application development more manageable (BNC).

Розподілена реляційна архітектура бази даних також робить доступ до інформації, модифікацію даних та розробку додатків більш керованими.

Architecture (education) – 2 (із 100 проаналізованих у BNC)

She holds a diploma in Landscape **Architecture** from Manchester Polytechnic (BNC).

Вона має диплом із ландшафтної архітектури Манчестерського політехнічного університету.

Project which was run from the Department of Architecture and Building Science at the University of Strathclyde entitled "User Education in the Construction" (BNC).

Проект, який проводився кафедрою архітектури та будівельної науки Університету Стратклайда, мав назву «Освіта користувачів у будівництві».

Завдяки дослідженню частотності вживання компонентів лексеми «architecture» через BNC ми можемо підтвердити результати дефініційного та лексико-семантичного аналізу, котрі засвідчують, що art та computing (становлять ядро лексико-семантичного поля), а також design (належить до центру) є доміантними складниками досліджуваної лексеми.

Висновки. Отже, ми з'ясували, що лексема «architecture» в англійській мові представлена 10 семантичними компонентами, два з яких становлять ядро лексико-семантичного поля та є найбільш вживаними. Такі складники досліджуваної лексеми, як style та design, ми зарахували до центру ЛСП, решта становлять ближню та дальню периферію.

Результати дослідження будуть використані в процесі підготовки практичних занять для студентів архітектурного, будівельного та дизайнерського спрямування, а також комп'ютерної інженерії та IT-спеціалістів.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови / упоряд. І.К. Білодід. У 11 томах. Київ : Наукова думка, Том 1. 1970.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Москва : Просвещение, 1990. 432с.
3. Баркович А.А. Корпусна лінгвістика: специфіка сучасних мета описів мови. *Вісник Томського державного університету*. 2016. № 406. С. 5–13
4. Бондарко А.В. Основы функциональной грамматики: Языковая интерпретация идеи времени. Санкт-Петербург : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1999. 260 с.
5. Маслов Ю.С. Вступ до мовознавства : підручник для філологічних спеціальностей вузів. Москва : Вища школа, 1987. 272 с.
6. Попова З.Д. Полевые структуры в системе языка. Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1989. 200 с.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
8. Тараненко О.О. Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії. Київ : Наукова думка, 1980. 114 с.
9. Уфімцева А.А. Досвід вивчення лексики як системи (на матеріалі англійської мови). Москва : Видавництво Академії наук СРСР, 1962. 287 с.
10. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge: CUP, 2006. 1584 p.
11. Collin's COBUILD Advanced Learner's English Dictionary. London : Harper Collins Publishers, 1991. 1703 p.

12. Merriam-Webster's Advanced Learner's English Dictionary. Springfield : Merriam-Webster, 2008. 1994 p.
13. Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary. Oxford : OUP, 1994. 1580 p.

Hasiuk N., Push O. On correlation of semantic components of the lexeme "architecture"

Summary. The article shows the ratio of semantic components of the lexeme "architecture", analyzes the structural and semantic organization of this concept and its reflection in the linguistic picture of the world. The authors conducted a definitional analysis of the lexeme "architecture" on the basis of English dictionaries; the lexical-semantic field of the studied lexeme is shown; the core-peripheral organization of the lexeme "architecture" is analyzed and the corpus analysis of this lexeme on the basis of the British National Corpus (BNC) is carried out. The semantic structure of the studied lexeme was determined by the frequency of use in dictionaries, which consists of the following components: art, designing, flora, form, city design, profession, style, management, business, computing. As a result of the research it was found that the lexeme "architecture" in English is represented by 10 semantic components, two of which represent the core of the lexical-semantic field and are the most used. Such components of the studied lexeme as style and design we attributed to the center of LSF. The lexical-semantic field of the lexeme "architecture" unfolds around these two components. The core is characterized by a high frequency of use. It is worth noting that the computing component has become high-frequency due to the development of computer science and IT. The remaining components are near and far periphery. Components of both near and far periphery detail and specify the basic meaning of the lexical-semantic field. They are directly related to other semantic fields, while forming the integrity of the language system. The urgency of this topic is due to the fact that the lexeme "architecture" is one of the most used in teaching professional subjects for students of architecture, construction, design, as well as in the training of IT professionals. This study will be used by teachers of the Department of Translation and Philology in the preparation of classes on the origin of the concept of "architecture" and its content, so the research is of practical importance. The study used BNC to obtain data on the frequency of use of the lexeme "architecture". The total number of examples is 2953 contextual fragments. For a holistic picture of corpus analysis, examples were provided that illustrate the most commonly used components of the studied lexeme per 100 sentences.

Key words: semantic components, lexeme "architecture", definitional analysis, core, periphery, lexical-semantic field, corpus analysis.